

Nr 13.

Ankom till riksdagens kansli den 19 maj 1928 kl. 4 e. m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 13, i anledning av väckta motioner, II: 384 och 397, angående utredning rörande jordbrukets ekonomiska läge m. m.

I inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 384, har herr *Sjölander* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en noggrann utredning rörande jordbrukets ekonomiska läge, samt, om anledning föreligger, utreda frågan om vilka åtgärder, som böra vidtagas för att höja jordbrukets ekonomiska bärkraft, så att jordbruket i likhet med övriga näringsgrenar kan skänka sina utöware lön för möda och anständig bärgning, samt att ekonomiska förutsättningar skapas för att den lejda arbetskraften må kunna erhålla löneförmåner, som över huvud taget och i regel tillämpas för den lejda arbetskraften inom andra näringsområden.

Motionerna.

I en likaledes inom andra kammaren väckt och till samma tillfälliga utskott hänvisad motion nr 397 hava herrar *Johansson* i Krogstorp och *Magnusson* i Skövde hemställt, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes verkställa dels en allsidig utredning om jordbrukets ekonomiska förhållanden, dels ock en utredning om lantarbetarnas ekonomiska och sociala ställning samt om möjligheterna till åtgärder för dess förbättrande.

Beträffande motiveringarna för de ovan angivna yrkandena hänvisas till motionerna.

Andra kammarens utskott har i vederbörlig ordning inhämtat yttranden över motionerna av *socialstyrelsen* och *lantbruksstyrelsen*, vilka yttranden såsom bilagor fogats till detta utlåtande. För egen del har utskottet, som behandlat motionerna i ett sammanhang, i huvudsak anfört följande:

Yttranden.

Den fråga motionärerna här fört fram till riksdagens prövning är synnerligen omfattande samt genom sin ekonomiska och sociala innebörd utomordentligt betydelsefull. Jordbrukets centrala plats i vår folkhushållning och dess intima förbindelse med de allra flesta andra näringsgrenar göra verkningarna

Andra kammarens utskott.

av ett jordbrukets nödläge starkt kännbara på många av det ekonomiska livets områden. Att ett dylikt nödläge är för handen synes numera vara allmänt erkänt, även om meningarna äro delade i fråga om graden av detsamma. Den otillfredsställande ekonomiska bärigheten hos vår jordbruksnäring tvingar många av dess utövare att underkasta sig en levnadsstandard, som är avsevärt lägre än för de flesta andra medborgaregrupper. I fråga om lantarbetarkåren föreligger ett genom socialstyrelsen sammanbragt statistiskt material, som med full tydlighet ådagalägger, att denna kår befinner sig i ett betydligt ogynnsammare löneläge än den övriga arbetareklassen. Men även de självägande jordbrukarna äro hårt pressade av jordbrukets svaga konjunkturläge och äro i många fall icke bättre ställda än lantarbetarna.

I de föreliggande motionerna påyrkas nu åtgärder till förbättrande av lantarbetarekårens ställning. I sådant syfte önska motionärerna en utredning, som i första hand avser att fastställa jordbrukets ekonomiska läge, varjämte i den ena av motionerna påkallas en undersökning av möjligheterna att effektivt befrämja jordbruksnäringens utveckling fram till större bärighet, så att förutsättningar skapas för en förbättring även av villkoren för jordbrukets lönearbetare.

Med hänsyn dels till den föreliggande frågans stora samhällseliga vikt och dels till den omständigheten, att statsmakterna enligt utskottets mening kunna och böra på ett effektivare sätt än hittills medverka till en förbättring av jordbrukets villkor, har även utskottet för sin del funnit en närmare utredning av hithörande frågor vara önskvärd. Det har därvid synts utskottet ofrånkomligt, att en strävan att förbättra lantarbetarnas levnadsvillkor — i den mån en sådan är avhängig av statsmakternas understöd — måste förknippas med de allmänna åtgärderna till hela jordbruksnäringens höjande till större räntabilitet, ty utskottet förutsätter, att statsmakterna icke f. n. äro sinnade att genom direkt subvention till jordbrukets lönearbetare förhjälpa dem till ett gynnsammare ekonomiskt läge. Med denna syn på frågan har utskottet funnit, att en utredning i motionernas syfte främst bör avse att anvisa åtgärder, som kunna bidra till att underlätta övervinnandet av de svårigheter, varmed jordbruksnäringen för närvarande har att kämpa.

Vid den utredning, som utskottet förordar, torde det emellertid icke vara erforderligt att, som motionärerna ifrågasätta, lägga betydande vikt vid ett fastställande av att ifrågavarande näring verkligen befinner sig i ett tillstånd av depression. Frånsett att detta förhållande, såsom utskottet redan påpekat, torde vara allmänt erkänt, föreligga redan utredningar, som siffermässigt belysa denna sak. Utskottet syftar härvid på de räkenskapsresultat från svenska jordbruk, som hopbragts på uppdrag av lantbruksstyrelsen och under en följd av år publicerats. Även om dessa räkenskapsresultat icke lämna en uttömmande bild av jordbrukets faktiska läge, torde de dock efter en kritisk granskning och med nödiga kompletteringar vara tillräckliga för ett bedömande av graden av jordbrukets svårigheter. I den del utredningen skulle avse att

fastställa jordbrukets ekonomiska läge torde den alltså kunna bliva av mycket begränsad räckvidd och icke behöva medföra större kostnader.

Som nästa led i utredningsarbetet torde orsakerna till jordbrukets betryckta läge böra klarläggas, dels i den mån de kunna avläsas i de förutnämnda räkenskapsresultaten från svenska jordbruk och dels i den mån de kunna genom andra undersökningar fastställas. Utskottet förmodar, att den pågående utredningen om tullsystemets verkningar härvidlag kan bli av visst värde. Uppmärksamheten torde även böra fästas vid importens inverkan i konkurrensavseende. Likaså torde böra undersökas i vad mån bristen på planmässighet i ansträngningarna att tillvarataga den svenska marknadens möjligheter för avsättning av jordbrukets alster kan bidra till svårigheterna för jordbruksnäringen. Och slutligen är en undersökning av huru exportmöjligheterna utnyttjats och vad som härvidlag brister en angelägenhet av stor vikt.

Utan tvivel komma de största svårigheterna att möta den del av utredningsarbetet, som avser positiva förslag till svårigheternas avhjälpande. Dessa förslag bli givetvis i mycket beroende av resultatet av undersökningarna om orsakerna till jordbrukets betryck. I flera för jordbruksnäringen betydelsefulla frågor äro emellertid utredningar igångsatta — så i den förutnämnda frågan om tullskyddets verkningar och i fråga om jordbrukets primärkredit, varjämte innevarande riksdag beslutat en utredning avseende ett upphjälpande av smörexporten. Angående den högre lantbruksundervisningen föreligger ett sakkunnigebetänkande och ifråga om den lägre och småbruksundervisningen är utredning av riksdagen begärd år 1926.

Utskottet anser sig i detta sammanhang böra framhålla, att de aktningvärda ansträngningar som sålunda gjorts att komma jordbruket till hjälp beklagligtvis förefalla att brista i planmässighet eller äro inriktade på detaljer utan hänsyn till det större sammanhang, vari de borde ses. Ett exempel härför ser utskottet i den nyss beslutade förutnämnda utredningen om smörexportens befrämjande. Det borde falla sig naturligt, att en strävan att förbättra jordbrukets exportmöjligheter genom statsmakternas medverkan icke begränsar sig till en enda produkt, utan får omsluta alla för export lämpade jordbruksprodukter. Huvudorsaken till denna bristande planmässighet tillskriver utskottet för sin del, att förslag till jordbruksnäringens befrämjande i så mycket äro beroende av enskilda riksdagsmotionärers initiativ. Utskottet nödgas av detta förhållande draga den slutsatsen, att de statsorgan, som ha till sin uppgift att tillvarataga jordbruksnäringens intressen, icke äro tillräckligt rustade att fylla denna uppgift. Enligt utskottets mening bör en undersökning företagas om en organisatorisk omläggning av de för jordbruksnäringens tillgodoseende avsedda förvaltningsorganen i sådan riktning, att de kunna effektivare än nu befrämja jordbrukets utveckling och särskilt avsättningsmöjligheterna. Givetvis måste det i första hand bli beroende av jordbrukarna själva att genom organisatoriska åtgärder befrämja avsättningen av jordbrukets alster, men helt visst kunna det allmännas organ härvid verksamt biträda.

Ett annat område, som torde tarva en närmare belysning, är om de av staten för jordbrukets tillgodoseende anvisade anslagen dels äro tillräckliga och dels utgå till ändamål, som kunna sägas utgöra de angelägnaste och för jordbrukets ekonomi betydelsefullaste uppgifterna. Utskottet håller före, att av en dylik undersökning skulle kunna utvinnas åtskillig erfarenhet, som kunde bli till gagn för positiva åtgärder till jordbrukets främjande.

Att utskottet ovan företrädesvis betonat betydelsen av att pågående utredningar på här ifrågavarande område kompletteras med utredningar rörande vissa organisatoriska spörsmål och anslagsfrågor, utesluter givetvis icke att jämväl andra frågor tarva utredning i motionernas syfte. Exempelvis torde fraktfrågan utöva ett ganska avsevärt inflytande på jordbrukets ekonomi, varför en undersökning i vad mån statsfinansiella synpunkter medgiva en fraktlindring för jordbruksalster synes vara att förorda i här förevarande sammanhang.

Med det ovan anförda har utskottet endast velat lämna några kortfattade anvisningar på en del av de viktigaste spörsmål, som enligt utskottets mening böra göras till föremål för en närmare undersökning. I den mån jämväl andra frågor kunna visa sig vara i behov av utredning i samband med den föreliggande huvudfrågan om åtgärder för åstadkommandet av förbättrade ekonomiska förhållanden för vår jordbruksnäring torde det böra ankomma på Kungl. Maj:t att därutinnan meddela erforderliga direktiv. De olika detaljundersökningarna böra sedermera läggas till grund för uppgörandet av ett enhetligt och rationellt avvägt program för jordbruksnäringens främjande i ekonomiskt avseende.

Utskottet vill emellertid till slut särskilt betona, att det här ifrågasatta utredningsarbetet icke bör få tagas till intäkt för ett uppskjutande av sådana partiella reformer till jordbrukets fromma, som kunna visa sig lämpliga och genomförbara. Jordbrukets läge torde nämligen vara sådant, att varje möjlighet till ett upphjälpande av dess ekonomiska villkor bör utan dröjsmål tillvaratagas och göras fruktbarande.

Under hänvisning till vad sålunda anförts, får utskottet hemställa, att andra kammaren i anledning av motionerna II: 384 och II: 397 för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning rörande jordbrukets ekonomiska läge samt angående åtgärder, som kunna och böra vidtagas i syfte att höja jordbrukets ekonomiska bärkraft därhän, att förutsättningar skapas för att jordbrukets arbetare må komma i åtnjutande av förbättrade levnadsvillkor.

Denna utskottets hemställan blev av andra kammaren bifallen.

Första kammaren, som delgivits andra kammarens beslut, har hänvisat ärendet till sitt *andra* tillfälliga utskott.

Andra kam-
marens
beslut.

Utskottet.

I anledning härav får utskottet, med instämmande i vad utskottet ur andra kammarens utskotts utlåtande ovan återgivit, hemställa,

att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Stockholm den 18 maj 1928.

På utskottets vägnar:

GUSTAF W. ROOS.

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar *Roos, Julin, Larsén, N. A. Nilsson, Granström, Henrik Andersson* och *Fritiof Gustafson*.

Bilaga 1.

Stockholm den 1 mars 1928.

Till

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott.

Sedan riksdagens andra kammarens fjärde tillfälliga utskott anhållit om yttrande av socialstyrelsen över bl. a. de inom kammaren väckta motionerna nr 384 angående utredning rörande jordbrukets ekonomiska läge och bärkraft samt nr 397 i fråga om allsidig utredning om jordbrukets ekonomiska förhållanden m. m., har genom Kungl. Maj: ts beslut den 10 februari 1928 styrelsen anbefallts att avgiva och till utskottet senast den 1 mars 1928 överlämna det sålunda begärda yttrandet.

Med anledning härav får socialstyrelsen härmed anföra följande.

Uti motionen nr 384, som väckts av herr Sjölander, framhålles det ekonomiska betryck, varav jordbruket nu lider, och betonas, att en näringsgrens ekonomiska bärkraft och arbetslönerna inom densamma måste stå i ett bestämt förhållande till varandra. Under hänvisning härtill anhålles, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj: t anhålla, att Kungl. Maj: t måtte låta verkställa en noggrann utredning rörande jordbrukets ekonomiska läge, samt, om anledning föreläge, utreda frågan om vilka åtgärder, som borde vidtagas för att höja jordbrukets ekonomiska bärkraft, så att jordbruket i likhet med övriga näringsgrenar kunde skänka sina utöfvere lön för mödan och anständig bärgning, samt att ekonomiska förutsättningar skapades för att den lejda arbetskraften måtte kunna erhålla löneförmåner, som över huvud taget och i regel tillämpades för den lejda arbetskraften inom andra näringsområden. I den av herrar Johansson i Krogstorp och Magnusson i Skövde väckta motionen, nr 397, framhålles, att jordbruket ej förmått hålla jämna steg med övriga näringsgrenar vare sig i fråga om tekniska framsteg eller beträffande produkternas salupriser, varav följden blivit, att vid jordbruket sysselsatta företagare och arbetare icke nått en levnadsstandard, som är jämförlig med de personers, vilka äro sysselsatta inom övriga näringsgrenar eller i statstjänst. På grund härav hemställa motionärerna, att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj: t täcktes verkställa dels en allsidig utredning om jordbrukets ekonomiska förhållanden, dels ock en utredning om lantarbetarnas ekonomiska och sociala ställning samt om möjligheterna till åtgärder för att förbättra densamma.

I fråga om den del av de sålunda påkallade utredningarna, vilka avse att närmare belysa lantarbetarnas ekonomiska och sociala ställning samt möjligheterna att förbättra densamma, vill socialstyrelsen erinra om, att styrelsen sedan mer än halvtannat årtionde sökt, i den mån förhållandena medgivit, statistiskt belysa utvecklingen på ifrågavarande område. Vad angår lantarbetarnas löneförhållanden, föreligger sålunda en fortlöpande statistik, som grundar

sig på årliga uppgifter om gängse löner, vilka inhämtas från landsbygdens kommunalstämмоordförande och med vissa mellantider kompletteras medelst från ett större antal jordbrukare införskaffade detaljerade uppgifter om de arbetstimmar, som faktiskt utgjorts och de lönebelopp, som i verkligheten uppburits av hos dem anställda arbetare under visst tjänsteår. De på grundval härav beräknade genomsnittslönerna för jordbruksarbetare kunna sammanställas med motsvarande löneuppgifter i socialstyrelsens årliga lönestatistik för arbetare inom industri, handel och samfärdsel.

Jämföres den nuvarande lönenivån inom jordbruket med den vid industriföretag, belägna å landsbygden och där arbetarna sålunda ej äro betungade genom städernas högre levnadskostnader, befines avlöningen per timme vid industriföretagen (0,80—1,00 kr. för vuxen man) ligga omkring dubbelt så högt som inom jordbruket (0,45 å 0,50 kr.). Läggdes i stället årslönen till grund, minskas på grund av lantarbetarens högre antal arbetstimmar per år (2,700—3,000 mot 2,200—2,400 inom industrien) den industriella merinkomsten till c:a två tredjedelar. Dessa löneuppgifter torde få anses i huvudsak bekräfta, vad som i förenämnda tvenne motioner anföres angående lantarbetarnas nuvarande löneläge.

Otvivelaktigt skulle det vara av stor betydelse jämväl ur de synpunkter socialstyrelsen närmast har att anlägga, om genom en allsidig och ingående utredning av jordbrukets ekonomiska läge, sådan som den i motionerna föreslagna, man kunde klarlägga orsakerna till nyssnämnda betydande skiljaktigheter mellan arbetslönerna vid jordbruket och inom industrien.

Det bör dock icke undandöljas, att en utredning sådan som den ifrågasatta måste bliva ett företag av vittutseende och arbetskrävande natur. Undersökningens område blir sålunda både vidsträckt och olikartat. Antalet yrkesutöfvare inom jordbruksbefolkningen uppgår till närmare en miljon, och en fjärdedel härav utgöres av jordbruksarbetare, om torparna anses tillhöra denna grupp. Därtill kommer, att brukningsformer och driftstyper ställa sig mycket olika inom skilda delar av vårt vidsträckta land.

Såsom vanligen är fallet i fråga om socialekonomiska undersökningar, torde även här möta problem av särdeles invecklad natur. Vad beträffar sambandet mellan jordbrukets ekonomiska bärkraft å ena sidan och lantarbetarnas löner å den andra, förefaller det sålunda, som om det inbördes förhållandet icke skulle vara så »matematiskt» enkelt, som det göres gällande i den ena av de här ifrågasatta motionerna. I sådant fall borde väl det nuvarande löneläget påverkas av ett så välbekant faktum som att lantegendomarnas avkastning ställer sig väsentligt olika inom olika bygder och för olika driftsformer. I senaste årgången (1925—26) av de räkenskapsresultat från svenska jordbruk, vilka på uppdrag av lantbruksstyrelsen bearbetats av agronom L. Nannesson, meddelas i fråga om nettoavkastningen av de undersökta jordbruken, att förräntningsprocenten för tidsperioden 1918—1926 i genomsnitt utgjorde 4,5 % för södra Sveriges vete- och sockerbetsområde men allenast 1,2 % för jordbruk i mellersta Sverige. Likväl är löneläget för lantarbetare för närvarande i stort sett detsamma inom båda områdena. När inom socialstyrelsen för några år sedan utarbetades en sammanfattande översikt över löneförhållandena inom jordbruket under tioårsperioden 1911—20, konstaterades också, att de mellan olika bygder påvisade lönedifferenserna hade väsentligt svagare samband med skördetalen per arealenhet och dylika avkastningssiffror än med andra faktorer, såsom socknens större eller mindre grad av industrialisering, organisationsrörelsens utbredning bland lantarbetarna m. m.

Det bör slutligen ej förbises, att den ekonomiska depression inom jordbruket,

varom i motionerna talas, ingalunda är något för Sverige säreget, utan att den samma fastmer synes göra sig gällande över snart sagt hela den civiliserade världen. Jämväl i fråga om olikheten i lönestandard för lantarbetare och för industriarbetare kan samma förhållande som beträffande Sverige påvisas i länder med så stora skiljaktigheter i fråga om läge och samhällsstruktur som Norge, Danmark, England och Förenta Staterna. Att däremot angivna lönedifferens förefaller vara väsentligt mindre i Finland och Tyskland, torde knappast bero på, att jordbrukslönerna där äro högre, utan fastmer på att industri-lönerna förefalla att där vara särskilt låga.

Men även om den nuvarande lågkonjunkturen inom jordbruket sålunda synes omfatta stora delar av världen, gestalta sig — eller åtminstone uppfattas — orsakerna till detta förhållande väsentligt olika i olika länder. I vårt land synes man, såsom i den ena av de föreliggande motionerna uttalas, vara böjd att förnämligast lägga skulden på den starka konkurrensen från i klimatiskt och andra avseenden mera gynnade länder och därav orsakade låga priser på lantbruksprodukter. I ett av de sålunda åsyftade länderna, nämligen Förenta Staterna, har emellertid jordbruket alltsedan 1920—21 års kris haft att kämpa med svårigheter, låt vara att särskilt under fjolåret prisläget på lantbruksprodukter synes ha avsevärt förbättrats. I Amerika synes man söka huvudförklaringsgrunden till prisdepressionen däri, att produktionen av livsmedel, vilken är svår att omlägga, åtminstone temporärt överstigit efterfrågan, vilken på detta område ingalunda är så elastisk som i fråga om industrialster, beträffande vilka vid prisreduceringar snabbt framväxa nya behov, som kunna — eller åtminstone borde kunna — snabbt absorbera även en genom rationalisering och mekanisering i väsentlig grad utökad produktion.

GUNNAR HUSS.

Bertil Nyström.

Bilaga 2.

Kungl. Lantbruksstyrelsen.

Till Riksdagens andra kammares fjärde tillfälliga utskott.

Sedan kungl. lantbruksstyrelsen av Kungl. Maj:t anbefallts att till Eder avgiva yttrande över två vid innevarande års riksdag inom andra kammaren väckta motioner, den ena (nr 384) av herr O. E. Sjölander angående utredning rörande jordbrukets ekonomiska läge och bärkraft samt den andra (nr 397) av herr A. Johansson i Krogstorp m. fl. ifråga om verkställande av en allsidig utredning av jordbrukets ekonomiska förhållanden m. m., får styrelsen i ärendet anföra följande.

Båda motionerna hava väsentligen samma syfte eller att åvägabringa en utredning angående jordbrukets ekonomiska läge i och för klarläggande av de åtgärder, som tilläventyrs kunna och böra vidtagas till förbättrande av jordbrukets ställning. I båda motionerna framhålles nödvändigheten av att jordbrukets ekonomiska bärkraft bringas upp till en sådan nivå, att såväl jordbrukarna själva som jordbrukets arbetare måtte kunna tillförsäkras en levnadsstandard, som mera än nu torde vara fallet närmar sig den, under vilken utövere av andra näringar och däri anställda arbetare leva.

Betydelsen av och rättvisan i att den stora del av landets befolkning, som har sin utkomst av jordbruket, icke på grund av bristande förståelse för jordbruksnäringens ekonomiska förutsättningar kvarhålles i en med hänsyn till möjligheten av upprätthållandet av en skälig levnadsstandard särskilt ogynnsam ställning, finner lantbruksstyrelsen ligga i öppen dag. Att så nu är fallet synes vara påtagligt. En utredning, som klarlägger såväl de olika omständigheter, vilka i förberörda hänseende utöva inflytande, som jordbruksarbetarens ekonomiska läge i förhållande till övriga arbetargrupper, finner lantbruksstyrelsen väl behövlig såsom en nödvändig förutsättning för eventuella statsingripanden på detta område.

Med avseende härå må emellertid anmärkas, att Kungl. Maj:t med anledning av en utav riksdagen gjord framställning redan vidtagit åtgärder i syfte att utreda en mycket betydelsefull del av frågan rörande jordbrukets relativa ekonomiska läge genom att den 30 december 1927 bemyndiga chefen för kungl. handelsdepartementet att tillkalla särskilda sakkunniga för utredande av det gällande tullsystemets verkningar med avseende fästat bland annat på åstadkommande av en rättvis inbördes avvägning av industriens och jordbrukets tullskydd. Lantbruksstyrelsen anser emellertid för sin del, att förberörda nu igångsatta utredning icke utesluter behovet av här föreslagna utredningar, men vill ifrågasätta, huruvida icke hela detta utredningskomplex, där den ena delen ingriper i den andra, lämpligen skulle kunna handläggas i ett sammanhang.

Stockholm den 28 februari 1928.

ERIK INSULANDER.

Harry v. Zweigbergk.